

SVENSKT NÄRINGSLIV

Reformer för fler i arbete

FEBRUARI 2023

Författare: Sven-Olov Daunfeldt, Johan Lidfeldt
och Maria Mikkonen.

Innehåll

Sammanfattning	2
Utanförskapets kostnader	4
De svåra utmaningarna	6
Självförsörjningsgraden i Sverige	9
Självförsörjningsgrad över tid	12
Reformer för att fler ska försörja sig själva	15
Hur kan självförsörjningsgraden öka?	16
Utbudsreformer för att öka drivkrafterna att arbeta	17
Reformer som ökar arbetskraftsefterfrågan	19
Reformer som förbättrar matchningen på arbetsmarknaden	22
Slutsatser	25
Referenslista	27

Sammanfattning

Syftet med denna rapport är att studera hur många i Sverige som inte är självförsörjande över tid och ge förslag på reformer som leder till att fler arbetar och kan försörja sig själv. Fler självförsörjande personer i arbetsför ålder ökar det statsfinansiella utrymmet för reformer som stärker välfärden och det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft. Frågan är också av betydelse eftersom de sociala konsekvenserna av långa perioder i utanförskap är mycket negativa.

Resultaten i rapporten visar att:

1. Mer än 1,3 miljoner individer i arbetsför ålder (exklusive studenter) inte var självförsörjande 2020, vilket motsvarar var fjärde person i åldern 20–64 år. Fyra miljoner personer i arbetsför ålder hade en löneinkomst som innebar att de stod för både sin egen och andras försörjning. De utgör 38,5 procent av landets befolkning.
2. Självförsörjningsgraden är betydligt lägre bland utrikes födda än bland inrikes födda (oavsett utbildningsnivå och ålderskategori), och bland lågutbildade relativt högutbildade.
3. En stor andel av de som inte klassificeras som självförsörjande har inga eller mycket låga arbetsinkomster. Gruppen som inte har kommit upp i en årlig arbetsinkomst på ett prisbasbelopp (47 200 kr) uppgår år 2020 till över 880 000 personer.
4. De personer som inte är självförsörjande har generellt sett inte varit det på många år. Cirka 60 procent av de som inte var självförsörjande år 2020 var inte heller självförsörjande under något år sedan 2015. Detta indikerar att omkring 700 000 personer inte var självförsörjande sex år i följd.
5. Över en tredjedel av de som inte var självförsörjande 2020 hade en inkomst som var lägre än ett prisbasbelopp sex år i följd, vilket motsvarar cirka 470 000 personer. Risken är stor att många av dessa individer aldrig kommer att klara av att försörja sig själva, oavsett vilka reformer som genomförs.

Självförsörjningsgrad är *inte* ett direkt mått på utanförskap eftersom det även inkluderar individer som har temporärt låga inkomster, till exempel de som är föräldralediga. Men våra resultat visar att den stora merparten under lång tid inte har varit självförsörjande. Detta är problematiskt eftersom de negativa sociala konsekvenserna av ett sådant utanförskap ofta blir bestående. Utöver de sociala kostnader som följer av långvarigt utanförskap försvåras finansieringen av välfärden och pensionerna när skattepengar i hög grad går till att försörja människor i arbetsför ålder.

I den här rapporten presenterar vi en uppsättning reformer som tillsammans har potentialen att möjliggöra för fler att försörja sig själva genom eget arbete. Vår slutsats är att det inte är tillräckligt att genomföra enskilda reformer. För att fler ska bli självförsörjande behöver beslutsfattarna genomföra strukturreformer som ökar drivkrafterna att arbeta, minskar arbetskraftskostnaderna för långtidsarbetslösa, förbättrar matchningen på arbetsmarknaden samt underlättar för företagen att anställa och växa. Dessa reformer behöver kompletteras med en ny typ av arbetsmarknadspolitisk åtgärd för de personer som har de allra största svårigheterna att komma in på arbetsmarknaden.

Rapporten är författad av Sven-Olov Daunfeldt, Johan Lidfeldt och Maria Mikkonen.

Utanförskapets kostnader

Sverige har i dag EU:s femte högsta arbetslöshet. Totalt klassificeras omkring 400 000 personer i Sverige som arbetslösa (Eurostat, SCB).¹ Men omfattningen och djupet av problemen på den svenska arbetsmarknaden underskattas av den offentliga statistiken. Det beror dels på att arbetslöshetsmättet inte inkluderar de som har gett upp sitt jobsökande, dels att det räcker att jobba en timme under en vecka för att räknas som sysselsatt, vilket innebär att de som klassificeras som sysselsatta kan ha en mycket svag koppling till arbetsmarknaden.

I syfte att få en bättre bild av utanförskapet på den svenska arbetsmarknaden lanserade Entreprenörskapsforum (Eklund och Larsson, 2020) självförsörjningsgrad som ett kompletterande mått till den officiella sysselsättningsstatistiken. Detta mått mäter andelen av befolkningen i arbetsför ålder som har en årlig löneinkomst som är högre än fyra prisbasbelopp, vilket överensstämmer med OECD:s gräns för relativ fattigdom. Självförsörjningsgraden har fått stor uppmärksamhet i den ekonomisk-politiska debatten och det finns nu konkreta politiska förslag om att måttet ska införas som ett mål för den ekonomiska politiken.²

Självförsörjningsgraden är ett mått på hur stor andel av de som är i arbetsför ålder som kan försörja sig själva genom arbete vid en viss given tidpunkt. Måttet kan användas för att illustrera utvecklingen över tid, men det kan också användas för att göra jämförelser mellan olika grupper i samhället. Exempelvis visade resultaten i Entreprenörskapsforums rapport att endast 38 respektive 36 procent av invandrarna från Afrika och Mellanöstern var självförsörjande år 2016, medan motsvarande andel bland de inrikes födda var 73 procent. Självförsörjningsgraden var också betydligt lägre bland lågutbildade än bland de som hade avklarat en högre utbildning. Speciellt alarmerande var den låga självförsörjningsgraden i de områden som polisen definierade som särskilt utsatta. Exempelvis var merparten (55 procent) av de som är födda i Mellanöstern och som bott i Sverige under 20 års tid *inte* klassificerade som självförsörjande.

Det är viktigt att notera att de personer som inte kan klassificeras som självförsörjande är en heterogen grupp; där ingår exempelvis de som studerar, de som arbetar deltid, de som är sjukskrivna, de som är föräldralediga, de som är förtidspensionerade,

¹ Eurostat via Ekonomifakta och Macrobond.

² I dagsläget har både Moderaterna och Liberalerna föreslagit att ett sådant mått bör införas som mål för den ekonomiska politiken.

samt de som har hamnat i ett bestående utanförskap.³ Självförsörjningsgraden kommer aldrig att vara 100 procent eftersom trygghetssystemen syftar till att skydda inkomster vid tillfällig frånvaro från arbete. Till exempel är inte föräldraledighet under en begränsad del av arbetslivet ett samhällsproblem, även om det kostar pengar när dessa personer tillfälligt försörjs av någon annan. Däremot är det ett samhällsproblem om många individer i arbetsför ålder blir kvar i olika ersättningssystem under flertalet år, samt arbetar mindre än vad de kan och vill.

Syftet med denna rapport är att studera självförsörjningsgraden i Sverige och hur vanligt det är att individer inte är självförsörjande över ett flertal år. Utifrån vår analys ger vi förslag på reformer av arbetsmarknaden och trygghetssystemen som kan leda till att fler i arbetsför ålder blir självförsörjande. Detta är av betydelse eftersom långa perioder utanför arbetsmarknaden leder till att utanförskapet blir bestående (Phelps, 1972), att individer förlorar färdigheter som gör dem anställningsbara (Kitao m fl, 2017), samt att arbetsgivare använder de långa perioderna i arbetslöshet som ett negativt urvalskriterium vid anställningar (Arulampalam m fl., 2001).

De samhällsekonomiska kostnaderna av att individer i arbetsför ålder inte kan försörja sig själva är betydande. Svenskt Näringsliv har tidigare beräknat att de statsfinansiella kostnaderna av att så många inte kan försörja sig själva uppgår till cirka 270 miljarder kronor per år.⁴ Den låga självförsörjningsgraden i Sverige försvårar finansieringen av angelägna reformer samt av välfärden till följd av att budgetutrymmet minskar när skattepengar går till att försörja människor i arbetsför ålder via ersättningar och bidrag. En minskning av antalet icke-självförsörjande med endast 10 procent skulle ge ett tillskott på 27 miljarder i statens budget. Det finns därmed starka ekonomiska skäl för att öka självförsörjningsgraden och att sträva efter att den ska vara så hög som möjligt vid varje given tidpunkt.

De negativa sociala konsekvenserna av långa perioder i utanförskap är också betydande. Forskning har visat att långvarigt utanförskap medför en ökad risk att drabbas av psykisk ohälsa och alkoholmissbruk (Eliason, 2014). Konsekvenserna är också allvarliga för de barn som växer upp i utanförskap. Studier har exempelvis visat att barn till personer med försörjningsstöd uppnår sämre resultat i skolan, möter en större risk att själva få försörjningsstöd som unga vuxna (Sjögren och Svaleryd, 2011) och har dubbelt så stor risk att dö under barndomen jämfört med andra barn (Mörk m fl, 2015). Dessutom har studier indikerat att ju högre sjukfrånvaro en förälder har desto högre sjukfrånvaro har barnen som vuxna (Inspektionen för socialförsäkringen, 2012:7).

³ Det finns en debatt om studerande ska räknas som självförsörjande eller inte. Entreprenörskapsforum (2020) inkluderade denna grupp, medan vi väljer att exkludera studerade från de som räknas som inte självförsörjande. Detta beror på att merparten av de som är studerande får ett arbete efter studierna som innebär att de kan försörja sig själv och andra på sitt eget arbete.

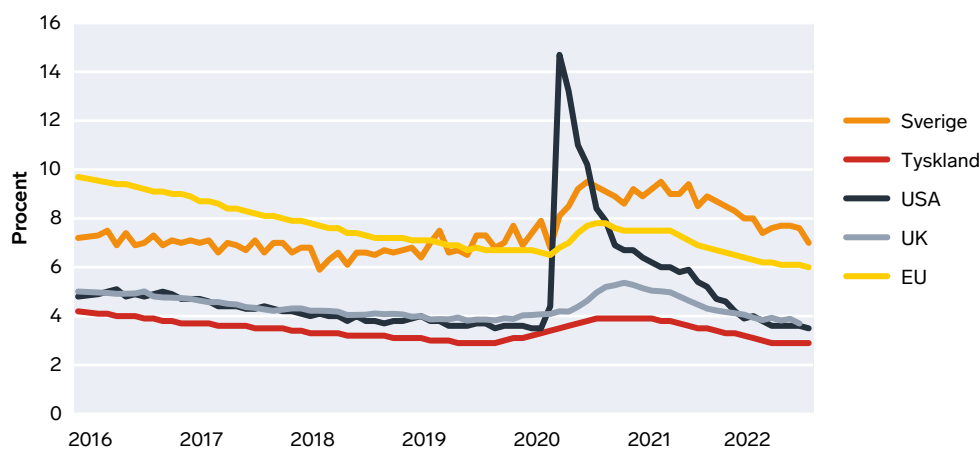
⁴ <https://bit.ly/3Rv9mSb>. Här ingår uteblivna skatteintäkter och utgifter i form av bidrag och transfereringar.

De svåra utmaningarna

Sverige är på väg in i en lågkonjunktur.⁵ Den tidigare expansiva penningpolitiken, efterverkningar av pandemin och Rysslands krig i Ukraina har lett till en kraftigt ökad inflation. Detta har medfört att hushållen möter allt högre kostnader till följd av stigande priser på bland annat el, livsmedel och drivmedel, samtidigt som Riksbanken höjer sin styrränta och bostadspriserna faller. Detta har lett till att hushållen nu är rekorddystra över sin egen framtida ekonomi (Konjunkturinstitutet, 2022). Under senare tid visar också statistik från Svenskt Näringslivs företagsbarometer att företagens förväntningar på framtiden snabbt faller. De flesta konjunkturbedömare menar att den privata konsumtionen kommer att påverkas negativt av den makroekonomiska utvecklingen och att detta leder till att Sverige går in i en lågkonjunktur under 2023.

Den svenska arbetsmarknaden har visat sig vara relativt motståndskraftig mot högre inflation och försämrade konjunkturutsikter. Antalet vakanser har varit få och antalet lediga jobb många. Arbetslösheten är dock kvar på en strukturellt hög nivå, trots företagens stora kompetensbehov. I jämförelse med våra viktigaste konkurrentländer har Sverige en betydligt högre arbetslöshet, vilket illustreras i figur 1. Under perioden 2016-2022 minskade arbetslösheten i EU från tio till sex procent, medan arbetslösheten i Sverige inte minskade alls utan låg kvar kring sju procent. Om Sverige hade haft samma minskning av arbetslösheten som EU, hade vi i dag haft en arbetslöshet på tre procent. Sammanfattningsvis innebär detta att Sverige kommer att gå in i en lågkonjunktur med en strukturellt hög arbetslöshet.

Figur 1. Arbetslöshet (procent) i Sverige och omvärlden per månad, 2016-2022.

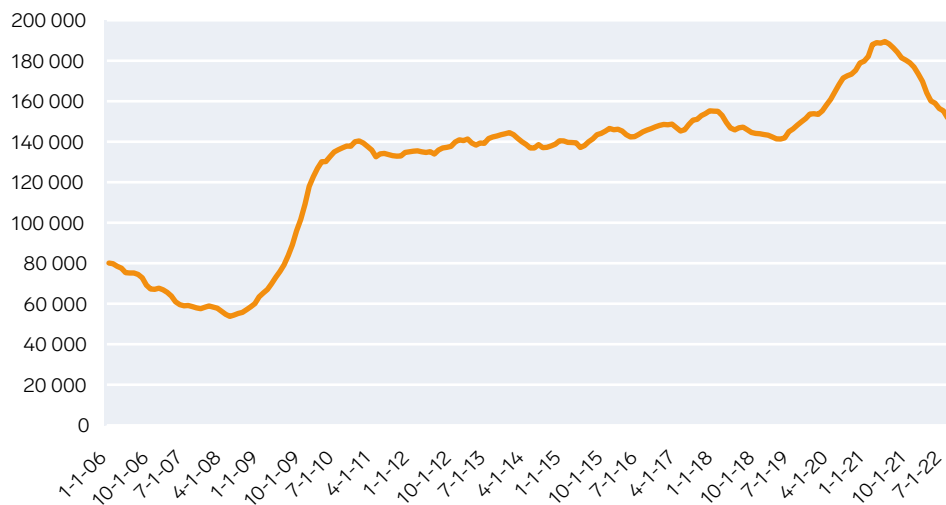

Källa: Eurostat, US BLS och UK ONS.

⁵ https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/ekonomisk-analys/det-ekonomiska-laget-lagkonjunkturen-stundard-november-2022_1192270.html.

Erfarenheterna från tidigare kriser visar att det finns en stor risk att utanförskapet fördjupats under krisen för att sedan bita sig fast på en högre nivå. Detta illustreras i figur 2 där vi kan observera att långtidsarbetslösheten blev bestående på en hög nivå efter finanskrisen 2008, trots att den efterföljande högkonjunkturen var både stark och långvarig. Långtidsarbetslösheten steg också i samband med Covid-19 pandemin, men föll sedan tillbaka. Risken är att utanförskapet kommer att fördjupas ytterligare om den kommande lågkonjunkturen blir långvarig och att det, oavsett om arbetsmarknaden utvecklas starkt eller svagt, kommer att bestå på en än högre nivå därefter.

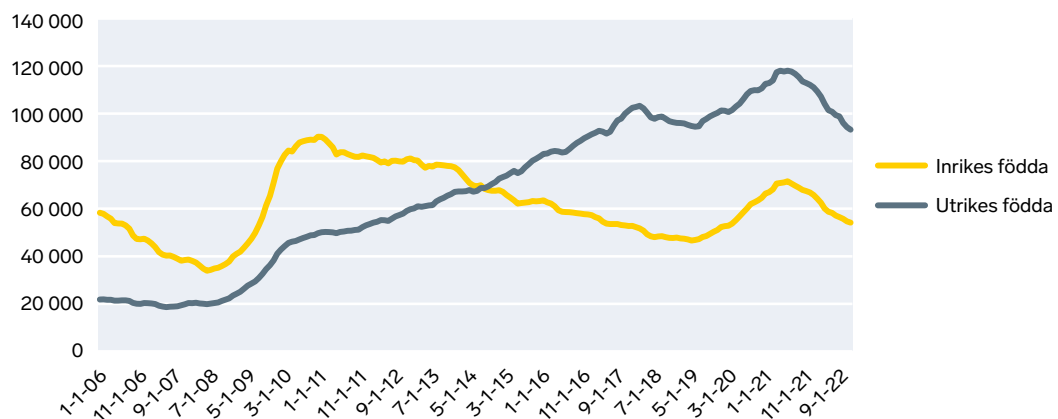
Figur 2. Antal långtidsarbetslösa med en arbetslöshetstid som överstiger 12 månader

Källa: Arbetsförmedlingen, 2022.

I samband med finanskrisen kan vi från figur 3 observera att långtidsarbetslösheten ökade bland både inrikes födda och utrikes födda. Under den följande högkonjunkturen minskade dock stadigt antalet långtidsarbetslösa personer som är födda i Sverige, samtidigt som långtidsarbetslösa utrikes födda fortsatte att öka i snabb takt.

Figur 3. Antal långtidsarbetslösa, utrikes och inrikes födda

Källa: Arbetsförmedlingen, 2022.

Vi kan från figur 3 observera att september 2014 var den första månaden då antalet långtidsarbetslösa utrikes födda var fler än antalet långtidsarbetslösa inrikes födda. I den senaste statistiken utgör utrikes födda 64 procent av de långtidsarbetslösa, trots att de endast utgör 25 procent av arbetskraften.⁶ Denna utveckling är bekymmersam eftersom ökad långtidsarbetslöshet leder till att fler riskerar att fastna i ett långvarigt utanförskap. Det gäller i synnerhet utrikes födda, som utgör cirka två tredjedelar av de långtidsarbetslösa, men står för hela ökningen av långtidsarbetslösheten under de senaste femton åren.

I en internationell jämförelse har Sverige det näst största sysselsättningsgapet mellan inrikes födda och utrikes födda i hela Europa (Eurostat).⁷ Situationen på arbetsmarknaden, med bristande arbetsintegration och långvariga strukturella problemen, har också förvärrats över tid. Samtidigt innebär de demografiska förändringarna, med en växande andel äldre i befolkningen, att behovet av att vända utvecklingen och öka de arbetade timmarna i ekonomin har ökat. En allt större andel av befolkningen är i en ålder då konsumtionen av offentliga tjänster är hög, vilket exempelvis innebär ett större behov av mer sjukvård och omsorg. Senare års flyktinginvandring har dessutom inneburit en att en växande andel av befolkningen befinner sig i skolåldern.

Sammantaget skapas ett tydligt tryck uppåt på kostnaderna och indirekt på skatterna om skattebasen inte ökar i den takt som krävs för att hantera de demografiska utmaningarna. Högre skatteuttag skapar i sin tur risk för en ond spiral genom att näringslivets internationella konkurrenskraft försämras, samt att det lönar sig mindre att arbeta och driva företag. Det är således angeläget att fler kommer i arbete och kan försörja sig själv för att Sverige ska klara de utmaningar som nu står för dörren.

⁶ Arbetslöshetsdata från Arbetsförmedlingen genom Macrobond, arbetskraftsdata från SCB.

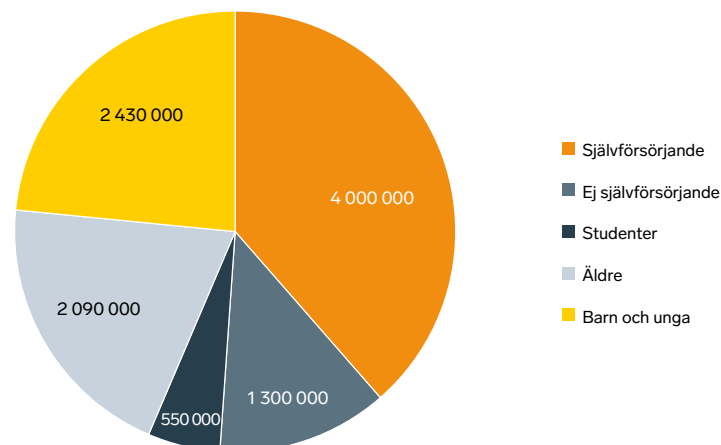
⁷ Senast tillgängliga helårssiffror för hela EU avser 2021. Eurostat genom Ekonomifakta.

Självförsörjningsgraden i Sverige

Enligt Entreprenörskapsforum (Eklund & Larsson, 2020) är en individ i arbetsför ålder självförsörjande om hen har en löneinkomst som överstiger fyra prisbasbelopp. Detta innebär en årlig löneinkomst på 193 200 kronor före skatt år 2022, vilket motsvarar cirka 13 456 kronor i månaden efter skatt. Fyra prisbasbelopp valdes som gräns eftersom detta motsvarar cirka 50 procent av medianinkomsten i Sverige, vilket dessutom sammanfaller med OECD:s gräns för relativ fattigdom. Prisbasbeloppet ändras årligen, vilket innebär att måttet också kan användas för att studera hur självförsörjningsgraden förändras över tid.

Vi använder oss av Entreprenörskapsforums definition för att beräkna antalet som är självförsörjande och självförsörjningsgraden för inkomståret 2020, se figur 4 nedan. Även om studerande i strikt mening inte är självförsörjande har vi valt att redovisa dem separat eftersom utbildning för de allra flesta leder till arbete och självförsörjning på sikt. Detta innebär att vår definition skiljer sig från Entreprenörskapsforums, där de studerande inkluderas bland de individer som inte definieras som självförsörjande.

Figur 4. Personer i Sverige år 2020 efter arbetskategori.

Källa: Beräkningar av Svenskt Näringsliv, data från SCB (2020).

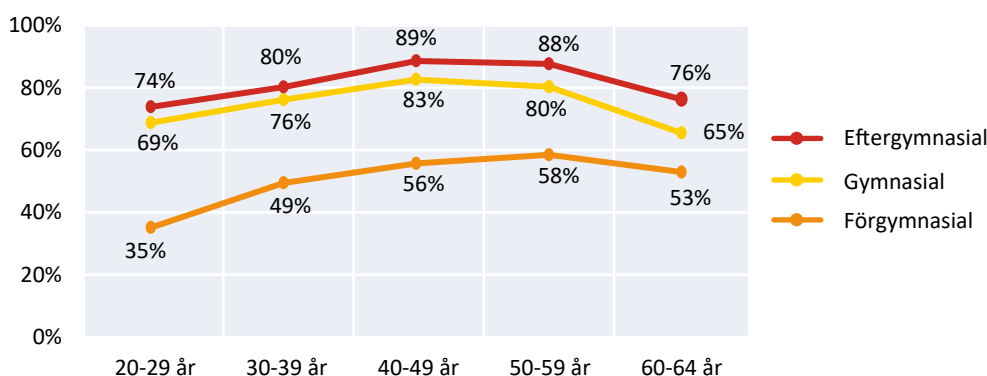
I figur 4 delar vi upp alla individer i Sverige år 2020 utifrån om de är självförsörjande, ej självförsörjande, studerande, barn och unga eller pensionärer. Kategorierna självförsörjande och ej självförsörjande omfattar personer som är mellan 20 och 64 år. Beräkningarna visar att cirka fyra miljoner personer i arbetsför ålder försörjde både sig själva och andra, medan 1,3 miljoner personer i arbetsför ålder hade så låga

arbetsinkomster att de inte kan klassificeras som självförsörjande.⁸ Det innebär att fyra miljoner personer, 38,5 procent av Sveriges befolkning, stod för både sin egen och andras försörjning 2020.

Personer som är i arbetsför ålder, men av olika anledningar inte försörjer sig genom arbete, kan erhålla olika former av ersättningar och bidrag, exempelvis A-kassa, sjukersättning, sjukpenning, etableringsersättning, försörjningsstöd och föräldrapenning. I gruppen ej självförsörjande ingår också personer som helt eller delvis försörjs av någon annan person, exempelvis inom familjen. Det innebär att gruppen med de 1,3 miljoner individer som inte kan klassificeras som självförsörjande även inkluderar personer som temporärt befinner sig utanför arbetsmarknaden. Självförsörjningsgraden är därmed *inte* ett direkt mått på utanförskapet i samhället, utan snarare ett mått på styrkan i arbetslinjen.

Sedan tidigare är det känt att det finns en stark samvariation mellan utbildningsnivå och självförsörjningsgrad (Eklund & Larsson, 2020), vilket indikerar att utbildning är viktigt för att individer ska kunna försörja sig genom eget arbete. Skillnaderna i andelen självförsörjande mellan individer med olika utbildningsnivåer är stor. I Figur 5 presenteras statistik över självförsörjningsgraden per åldersgrupp och högsta utbildningsnivå 2020. Resultaten visar att de personer som högst har avklarat en förgymnasial utbildning **aldrig når upp över en självförsörjningsgrad på 60 procent** (som grupp), oavsett vilken åldersgrupp som studeras. Genomsnittlig självförsörjningsgrad för hela gruppen (oavsett ålder) med högst förgymnasial utbildning är 50 procent. Det innebär att totalt 300 000 av 600 000 personer i denna grupp inte är självförsörjande. Bland personer som har högst gymnasieutbildning är självförsörjningsgraden nästan 76 procent (1,8 miljoner personer av 2,4 miljoner). Gruppen som har eftergymnasial utbildning uppgår till 2,2 miljoner personer och av dessa var 83 procent i genomsnitt självförsörjande år 2020.

Figur 5. Självförsörjningsgrad efter åldersgrupper och utbildningsnivåer, 2020.

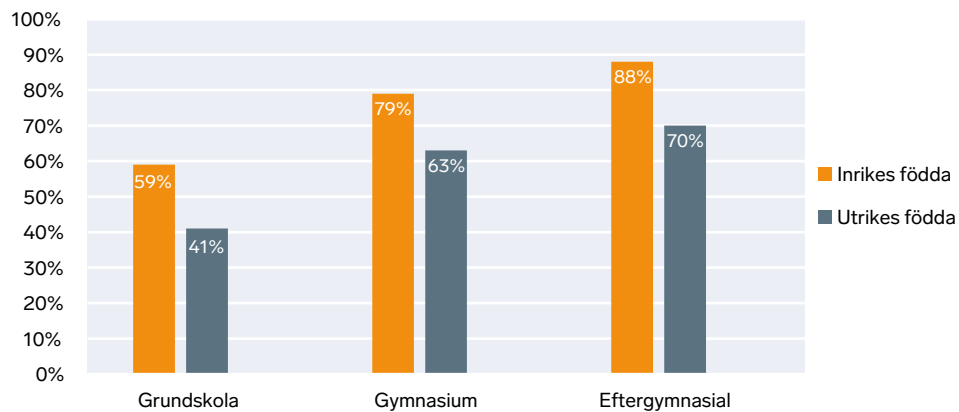
Källa: Beräkningar av Svenskt Näringsliv, data från SCB (2020).

Det finns också en variation i självförsörjningsgrad avseende högsta avklarad utbildningsnivå som är relaterade till om individen är inrikes född eller utrikes född. Enligt resultaten som presenteras i figur 6 är det endast 41 procent av de utrikes födda som högst har en förgymnasial utbildning som kan försörja sig på eget arbete, medan motsvarande siffra

⁸ SCB:s inkomststatistik består av registerdata från Skatteverket. Avser senast tillgängliga data, år 2020. Arbetsinkomst definieras här som kontant bruttolön. Personer klassade som företagare räknas som självförsörjande. Personer som uppbär studiestöd ingår inte i urvalet och ingår därför inte i någon av grupperna.

för inrikes födda är 59 procent. Graden av självförsörjning ökar med utbildningsnivå för både inrikes och utrikes födda. Bland de utrikes födda som har klarat av en högre utbildning är 70 procent självförsörjande, medan motsvarande andel för inrikes födda är 88 procent. Det är dock noterbart att en högre andel inrikes födda som har slutfört en gymnasial examen är självförsörjande (79 procent) jämfört med de utrikes födda som har klarat av en högre utbildning (70 procent).

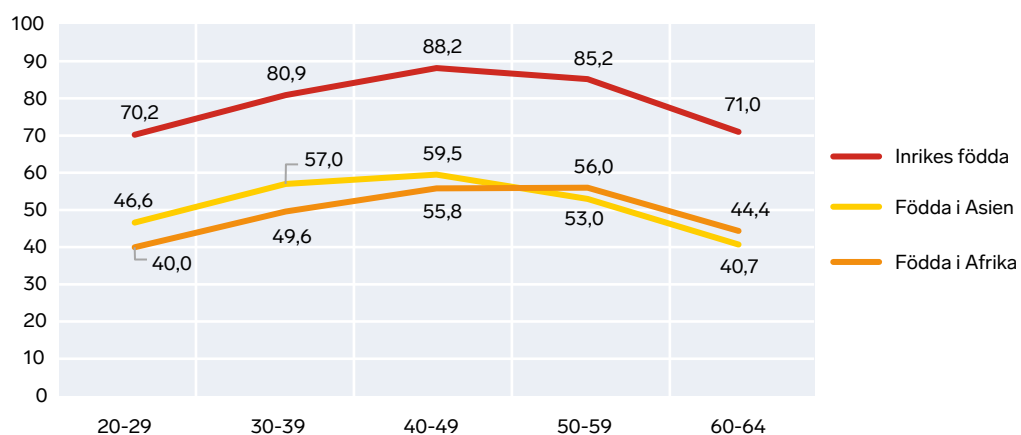
Figur 6. Andelen självförsörjande efter utbildningsnivå, år 2020, inrikes födda och utrikes födda

Källa: Beräkningar av Svenskt Näringsliv, data från SCB (2020).

I Figur 7 presenteras självförsörjningsgraden för inrikes födda respektive utrikes födda från Afrika och Asien, uppdelade på olika ålderskategorier. Resultaten visar personer med ursprung från Afrika och Asien har en mycket lägre självförsörjningsgrad än inrikes födda, oavsett vilken ålderskategori som studeras. Personer mellan 20 och 29 år som har invandrat från Asien har en självförsörjningsgrad på 46 procent. Självförsörjningsgraden för gruppen 20 till 29 år födda i Afrika är 40 procent. Detta kan jämföras med inrikes födda som har en självförsörjningsgrad på 70 procent i samma åldersintervall. Skillnaden i självförsörjningsgrad är alltså 24 respektive 30 procentenheter. Med åldern ökar självförsörjningsgraden. Exempelvis uppgår självförsörjningsgraden till 59,5 respektive 55,8 procent för utrikes födda från Asien respektive Afrika i ålderskategorin 40–49 år, medan den är 88,3 procent för inrikes födda i samma ålderskategori.

Figur 7. Självförsörjningsgrad efter åldersgrupp och ursprung år 2020

Källa: Beräkningar av Svenskt Näringsliv, data från SCB (2020).

Självförsörjningsgrad över tid

De som inte klassificeras som självförsörjande är en heterogen grupp av individer. Gruppen inkluderar både personer med temporärt låga inkomster och de som befinner sig i ett långvarigt utanförskap. Vi väljer att studera de som befinner sig i ett mer långvarigt utanförskap genom att undersöka hur många som inte är självförsörjande under ett flertal år i följd. Mer specifikt följer vi de individer som inte var självförsörjande 2020 bakåt i tiden.

För att genomföra denna longitudinella analys behöver vi kunna följa individerna över tid. Detta innebär att de individer som är folkbokförda i Sverige under samtliga sex studerade år, det vill säga från 2015 till 2020, inkluderas i analysen. Individerna måste också vara i arbetsför ålder under samtliga studerade år, det vill säga högst 59 år när perioden startar (2015) och minst 25 år när perioden slutar (2020). Till följd av dessa restriktioner är urvalet väsentligt mindre än när vi studerar ett enskilt år. Detta behöver vi korrigera för när vi beräknar antalet personer som inte varit självförsörjande under flera år. Vi applicerar därför andelen som inte varit självförsörjande under de sex studerade åren på totalsiffran för de som inte är självförsörjande år 2020.⁹

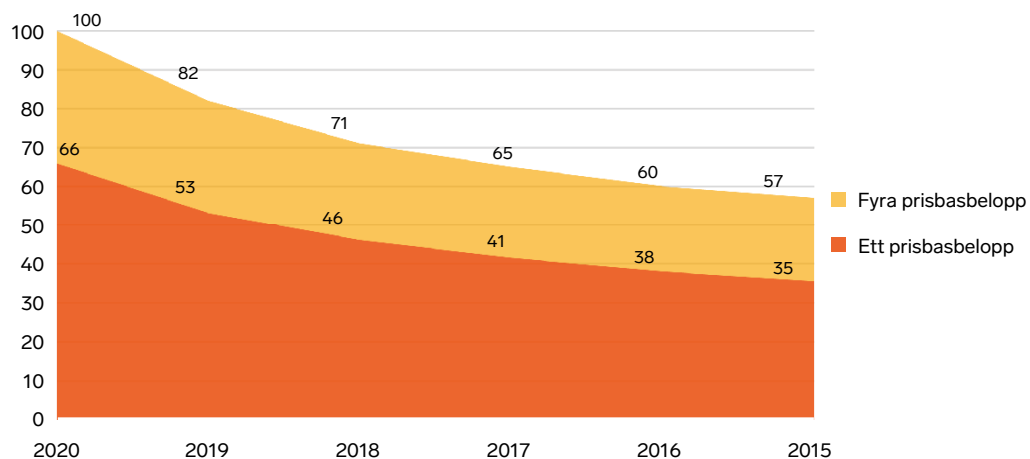
Den första delgruppen som vi studerar är de personer som har haft en arbetsinkomst som understiger fyra prisbasbelopp under åren 2020 och 2019, det vill säga de har inte varit självförsörjande under två efterföljande år. Resultaten som presenteras i Figur 8 visar att 82 procent av de som inte var självförsörjande 2020 inte heller var det 2019. Vi fortsätter sedan analysen med att lägga till ytterligare ett år (2018) och sedan ytterligare ett år (2017), och så vidare. Resultaten visar då att 71 procent av de som inte var självförsörjande 2020 inte heller var det 2019 och 2018. Genom att göra en sådan longitudinell analys kan vi observera hur många som har stora problem att etablera sig på arbetsmarknaden och bli självförsörjande på sikt. Detta innebär att vi rensar för personer som står relativt nära arbetsmarknaden, till exempel de som är tillfälligt föräldralediga och korttidsarbetslösa.

Individer som **inte har varit självförsörjande något år under sex års tid** står väldigt långt från arbetsmarknaden. Enligt resultaten i Figur 8 var nästan sex av tio (57 procent) individer som inte var självförsörjande 2020 inte heller självförsörjande under något av de föregående fem åren. Utifrån denna andel estimerar vi att denna grupp uppgår

⁹ Notera att individen behöver ha varit folkbokförd i Sverige under hela den observerade perioden, det vill säga mellan åren 2015 och 2020, för att ingå i urvalet. Det innebär att personer som har kommit till Sverige, eller som har lämnat Sverige, under denna period inte finns med. Exempelvis innebär det att de som invandrade till Sverige under 2015, men fick uppehållstillstånd och blev folkbokförda år 2016 inte finns med. Detta innebär att vi sannolikt underskattar, snarare än överskattar, andelen individer som inte varit självförsörjande under ett flertal år i följd.

till cirka 700 000 personer (se figur 9).¹⁰ För att få en uppfattning om hur många av dessa som har inte haft någon meningsfull arbetsinkomst under de sex studerade åren genomför vi en fördjupad analys. I den analysen, som också presenteras i figur 8, beräknar vi hur många som inte ens har kommit upp i en årlig arbetsinkomst på ett prisbasbelopp per år (47 300 kr, år 2020) under de sex studerade åren. Resultaten visar att 35 procent av de som inte var självförsörjande 2020 hade en arbetsinkomst som var lägre än ett prisbasbelopp per år under hela den studerade perioden. Detta innebär att cirka 470 000 personer i arbetsför ålder inte har haft någon meningsfull arbetsinkomst under något år i sex års tid. Denna grupp står uppenbarligen mycket långt från arbetsmarknaden och utgör enligt våra beräkningar mer än en tredjedel av alla som inte klassificerades som självförsörjande 2020.

Figur 8. Andelen av de 1,3 miljoner personer som inte var självförsörjande 2020 som inte heller var självförsörjande något år mellan 2015 och 2019, samt motsvarande andel med en årsinkomst på mindre än ett prisbasbelopp.

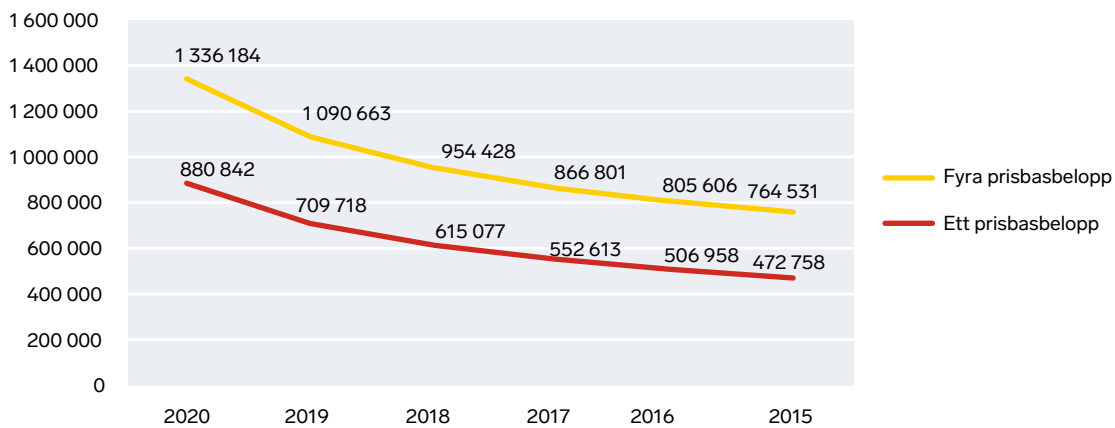

Källa: Beräkningar av Svenskt Näringsliv, data från SCB (2020). Ett prisbasbelopp uppgick till 47 300 kr 2020.

I figur 9 presenteras beräkningarna avseende hur många av de 1 336 184 individer som inte var självförsörjande 2020 som inte heller var självförsörjande under de tidigare fem åren, samt antalet individer av de som inte var självförsörjande 2020 som inte ens nådde upp till en inkomst på ett prisbasbelopp.

¹⁰ För att beräkna antalet personer som inte har varit självförsörjande under sex år i befolkningen multiplicerar vi andelen (57 %) för sex år med antalet ej självförsörjande 2020 (1,3 miljoner).

Figur 9. Antalet personer som inte var självförsörjande 2020 som inte heller var självförsörjande något år mellan 2015 och 2019, samt motsvarande antal med en årsinkomst under ett prisbasbelopp.

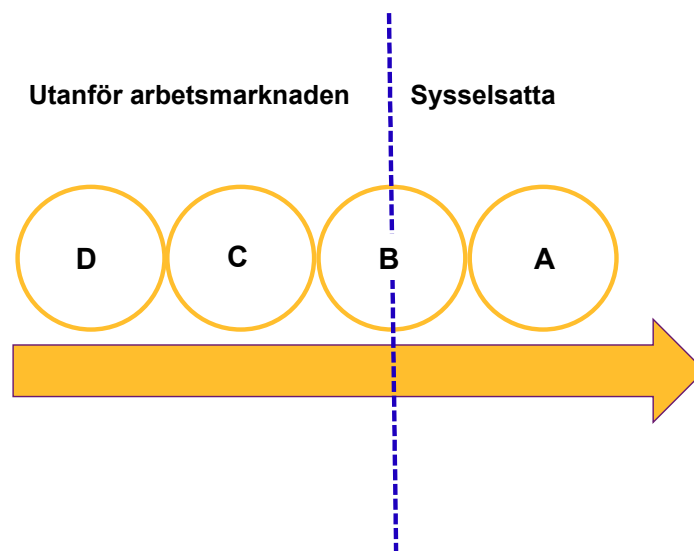
Källa: Beräkningar av Svenskt Näringsliv, data från SCB (2020). Ett prisbasbelopp uppgick till 47 300 kr 2020.

Reformer för att fler ska försörja sig själva

De 1,3 miljoner personer i arbetsför ålder som inte är självförsörjande har mycket skilda förutsättningar att uppnå en inkomst som innebär att de blir självförsörjande. Vissa individer är endast tillfällig borta från arbetsmarknaden, medan andra arbetar för få timmar för att klassificeras som självförsörjande. Men det finns också individer som har varit arbetslösa eller utanför arbetsmarknaden under en mycket lång tid.

Förenklat kan vi dela in de 1,3 miljoner personer i arbetsför ålder som inte är självförsörjande i fyra grupper (A-D), se figur 10 nedan. Individerna i de olika grupperna skiljer sig åt beroende på hur nära de är skapa en etablering på arbetsmarknaden som innebär att de blir självförsörjande.

Figur 10. Schematisk bild av olika grupper på arbetsmarknaden som inte är självförsörjande

Mer specifikt kan de olika grupperna beskrivas på följande sätt:

Grupp A: De som är sysselessatta, men har en så låg inkomst att de inte kan klassificeras som självförsörjande, till exempel deltidsanställda. Denna grupp kan bli självförsörjande om de får incitament och möjlighet att arbeta fler timmar. Åtgärder som ökar sysselessättningen på den intensiva marginalen, det vill säga ökar antalet arbetade timmar, är viktiga för att fler personer i denna grupp ska bli självförsörjande. Sänkt skatt på låga inkomster och lägre arbetsgivaravgifter är exempel på reformer som kan öka antalet arbetade timmar för denna grupp.

Grupp B: De som har svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, men som med marginella insatser kan bli självförsörjande. Denna grupp består ofta av individer som har tillfälliga arbeten, men som har svårt att få en permanent position på arbetsmarknaden och som därför är arbetslösa i kortare perioder. De är med andra ord ibland sysselsatta för att i perioder sedan vara arbetslösa. För denna grupp kan yrkesutbildningar, arbetsmarknadspolitiska insatser och reformer för att förbättra matchningen på arbetsmarknaden vara av betydelse.

Grupp C: De som står långt från ett arbete och där det krävs mer omfattande reformer för att de ska bli självförsörjande. Många i denna grupp är långtidsarbetslösa, det vill säga de har varit arbetsökande i mer än 12 månader. Ett problem för personerna i denna grupp är att arbetsgivaren upplever att de har en produktivitet som är lägre än den förhandlade lägsta lönen. Reformerna som minskar arbetskraftskostnaderna när arbetsgivare anställer långtidsarbetslösa kan därför vara betydelsefulla för att fler personer i denna grupp ska bli självförsörjande.

Grupp D: De som står mycket långt från arbetsmarknaden, det vill säga de som inte varit självförsörjande under många år. Här ingår de som varit långtidsarbetslösa väldigt länge, de som vill arbeta men inte längre söker arbete aktivt (så kallade latent arbetsökande), samt de som är långtidssjukskrivna. Även de mest genomgripande reformerna tenderar att ha en marginell effekt på möjligheterna för dessa personer att bli självförsörjande.

Hur kan självförsörjningsgraden öka?

Resonemanget ovan innebär att förutsättningarna för att individer ska kunna bli självförsörjande, samt vilka åtgärder som behöver vidtas för att detta ska uppnås, påverkas av hur långt en individ står från arbetsmarknaden. För de personer som står relativt nära arbetsmarknaden kan det exempelvis handla om att det finns möjligheter att komplettera sin utbildning, att reformer genomförs som ökar chansen att få arbeta fler timmar, samt att åtgärder vidtas för att förbättra matchningen på arbetsmarknaden. För de som har större problem att komma in på arbetsmarknaden krävs mer genomgripande reformer. Det kan handla om reformer som både ökar drivkrafterna att arbeta och sänker arbetskraftskostnaderna när företagare anställer individer från denna grupp.

Det mest problematiska i vår rapport är att vi sett att det finns ett stort antal individer som varit utanför arbetsmarknaden under en mycket lång tid, vilket indikerar att de saknar färdigheter som efterfrågas på arbetsmarknaden. För dessa individer är vägen till självförsörjning mycket lång. Många av dem kommer inte att nå de färdigheter och kunskaper som arbetsgivarna kräver på den svenska arbetsmarknaden. Här krävs nya lösningar så att alla kan ha en meningsfull sysselsättning och en inkomst från arbete.

Nedan presenterar vi en sammanställning av de reformer som behövs för att fler ska bli självförsörjande, givet hur långt bort individen befinner sig från arbetsmarknaden. Notera att enstaka reformer inte kommer att vara tillräckliga, utan att det behövs omfattande strukturreformer. Detta innebär att ett stort antal reformer behöver genomföras för att öka arbetsutbudet, öka arbetskraftsefterfrågan för mer lågkvalificerad personal samt förbättra matchningen mellan lediga jobb och arbetsökande.

Utbedsreformer för att öka drivkrafterna att arbeta

Många av de som har en inkomst och är nära att klassificeras som självförsörjande (det vill säga grupp A) arbetar för få timmar. För dessa personer behöver drivkrafterna att arbeta fler timmar öka. Detta är också av betydelse för de som är korttidsarbetslösa, men som ändå erbjuds arbete till rådande ingångslöner (grupp B).

För att öka drivkrafterna att arbeta behöver det ekonomiska utbytet av att gå från bidrag till arbete öka. Efter reformeringen av arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen under perioden 2006–2010 återfinns de största problemen med låga drivkrafter till arbete bland nyanlända och personer som har försörjningsstöd. Enligt Löfbom (2018) och Riksdagens utredningstjänst (2020) är de ekonomiska drivkrafterna att arbeta ofta små eller obefintliga bland personer med försörjningsstöd, även om drivkrafterna också är beroende av familjesammansättningen och vilka ersättningar som personerna i hushållet tar del av. I vissa fall minskar till och med familjens samlade disponibla inkomst när någon i familjen börjar arbeta (Löfbom, 2018).

Tabell 1 redovisar typfallsberäkningar för hur olika hushållstypers disponibla inkomst förändras av att en familjemedlem går från försörjningsstöd till arbete.¹¹ Sammantaget visar exemplen att den disponibla inkomsten för många hushåll i dag inte påverkas av arbete vid en lön på 20 000 kronor i månaden. Notera också att eventuella kostnader som ett jobb kan innebära i form av exempelvis mat, kläder och resekostnader inte tas i beaktande, vilket minskar lönsamheten av att börja arbeta ytterligare.

Enligt resultaten som presenteras i tabell 1 sker ingen ökning alls av den disponibla inkomsten för hushåll med två barn där båda vuxna arbetslösa om en av de vuxna börjar arbeta för en lön på 20 000 kronor i månaden.

För att öka drivkrafterna till arbete behöver skillnaden mellan att försörja sig på bidrag jämfört med att jobba öka. Detta innebär att minskade bidrag behöver kombineras med sänkningar av skatten för de som har lägst inkomster.

Tabell 1. Översikt av ekonomiskt utbyte av arbete i kronor per månad för olika hushållstyper vid en lön som motsvarar 20 000 kr, år 2020

Hushållstyp	Ekonomiskt utbyte av att arbeta
Ensamstående utan barn	5 390
Ensamstående med ett barn	6 050
Ensamstående med två barn	4 880
Ensamstående med tre barn	3 670
Ensamstående med fyra barn	1 720
Sammanboende utan barn, ingen arbetar – en börjar	2 830
Sammanboende med ett barn, ingen arbetar – en börjar	350
Sammanboende med två barn, ingen arbetar – en börjar	0
Sammanboende med tre barn, ingen arbetar – en börjar	0
Sammanboende med fyra barn, ingen arbetar – en börjar	0

Källa: FASIT (2017), SCB. Riksdagens utredningstjänst, rapport 2020:102.

¹¹ Det bör noteras att det ekonomiska utbytet av att gå från bidrag till arbete också varierar med omfattningen av arbete. Här har vi dock enbart tittat på heltidsarbete. I typexemplen har jobbstimulansen exkluderats eftersom det endast är 1,8 procent av biståndsmottagarna som tagit del av den.

Notera att de utbudsreformer som diskuteras ovan också kommer att öka drivkrafterna att arbeta för de som står längre bort från arbetsmarknaden (grupp C och D). Problemet är att detta inte är tillräckligt om arbetsgivarna upplever att dessa individers produktivitet inte motsvarar de förhandlade lägsta lönerna. Risken är då att de lägre ersättningarna, samt den lägre disponibla inkomsten, leder till en ökad fattigdom och minskat arbetskraftsdeltagande (Højsgaard Andersen m fl, 2019). För att få dessa grupper i arbete behöver utbudsreformer kombineras med reformer som minskar företagens arbetskraftskostnader för dessa individer.

För att öka arbetsutbudet är det också viktigt att de ekonomiska drivkrafterna till arbete värnas inom föräldraförsäkringen. I ljuset av den demografiska utvecklingen och det faktum att så många inte är självförsörjande kommer en snabbare etablering på arbetsmarknaden att vara helt nödvändig för att finansiera framtidens välfärd, men också för att lyckas med integrationen. För att lyckas med integrationen är det avgörande att fler utrikes födda försörjer sig själva. Här finns i dag omfattande problem. Skillnaden i arbetslöshet mellan svenskfödda och personer som är födda utanför Sverige har aldrig varit större. Personer med ursprung i Afrika och Asien lyckas allra sämst med att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Det gäller i synnerhet kvinnor. För att fler utrikes födda kvinnor ska bli självförsörjande behöver det säkerställas att föräldraförsäkringen inte utgör ett hinder. Det gäller också utformningen av barnbidraget och i synnerhet flerbarnstillägget.

En minskning av skillnaden i arbetade timmar mellan män och kvinnor skulle öka antalet arbetade timmar och stärka de offentliga finanserna. Här är potentialen särskilt stor när det kommer till att få fler utrikes födda kvinnor att arbeta mer, en grupp som ofta står långt från arbetsmarknaden.

De ekonomiska drivkrafterna att jobba bestäms till stor del av hur arbetet påverkar hushållets ekonomi, men också av ens möjlighet att lägga tid på annat – alltså hur mycket fritid man har. Om valet står mellan att vara ledig med bidrag eller ersättning, eller att jobba, behöver sannolikt skillnaden mellan de två alternativen vara större än om valet står mellan att delta i aktiviteter för att få bidrag, och att jobba. En förutsättning för att fler ska göra sig anställningsbara och ta steget in på arbetsmarknaden är därför att bidrag inte får innebära betald fritid. För att nyttan av fritid inte ska beaktas av en person som ska gå från bidrag till arbete, krävs tydliga krav på aktivitet för de bidrag som erhålls av arbetsmarknadsskäl. Aktivitet syftar också till att människor ska få vara del i ett sammanhang och därmed minska risken för den isolering som långvarig arbetslöshet kan medföra. Aktivitetskrav begränsar också möjligheterna till svartarbete. Forskning visar att krav på att personer med försörjningsstöd ska delta i olika aktiviteter leder till att fler blir sysselsatta och färre fortsätter i bidrag. Detta gäller inte minst unga och personer med utländsk härkomst (Dahlberg m fl, 2008; Persson och Vikman, 2010).

Den senaste tiden har utvecklingen gått åt fel håll eftersom ersättningar från sjukförsäkringen och a-kassan ökat, vilket minskar drivkrafterna till arbete. De höjda bidragsnivåerna i a-kassan leder exempelvis till att ersättningsgraden (bidragsinkomst i förhållande till arbetsinkomst netto) ökar, vilket i sin tur minskar drivkraften att söka och ta ett arbete. Detta ökar arbetslöshetsperiodernas längd och höjer

jämviktsarbetslösheten. Svenskt Näringsliv har beräknat effekten av en återställning av a-kassan. Våra resultat visar att en återställning skulle medföra 40 000 färre arbetslösa på sikt, genom ökad sysselsättning. Vår rekryteringsenkät visar också att fler företag vittnar om att deras rekryteringar försvåras av den höjda ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen.¹²

Hur den disponibla inkomsten förändras av arbete påverkas också av hur skattesystemet är utformat. I Sverige är skattekilarna på arbetsinkomster generellt sett mycket höga, även för låga inkomster. En låginkomsttagare i Sverige träffas av en skattekil som är omkring tio procentenheter högre än en låginkomsttagare i ett genomsnittligt OECD-land. För ensamstående med låg inkomst och barn är skillnaderna ännu större, även när man bara jämför Sverige med de rikare EU-länderna (EU-15) (SNS, 2019). De höga skattekilarna i kombination med höga bidragsnivåer gör att lönsamheten av att gå från utanförskap till arbete blir för låg. Detta innebär att skatterna på låga och genomsnittliga inkomster behöver sänkas, vilket kan genomföras med exempelvis ytterligare förvärvsskatteavdrag.

Den enskilt viktigaste reformen för att öka sysselsättningen under Alliansens regeringsperioder var jobbskatteavdraget. Finansdepartementet har bedömt att denna reform ökade sysselsättningen med omkring 120 000 personer (Finansdepartementet, Vårproposition 2014, bilaga 4). Likvärdiga effektberäkningar har presenterats av Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finanspolitiska rådet (Finanspolitiska rådet, 2008, Finanspolitiska rådets rapport 2013, Riksbanken, 2012, Konjunkturinstitutet, 2011). Åtgärder som ökar arbetsutbudet har potentialen att öka antalet personer som klassificeras som självförsörjande.

Reformer som ökar arbetskraftsefterfrågan

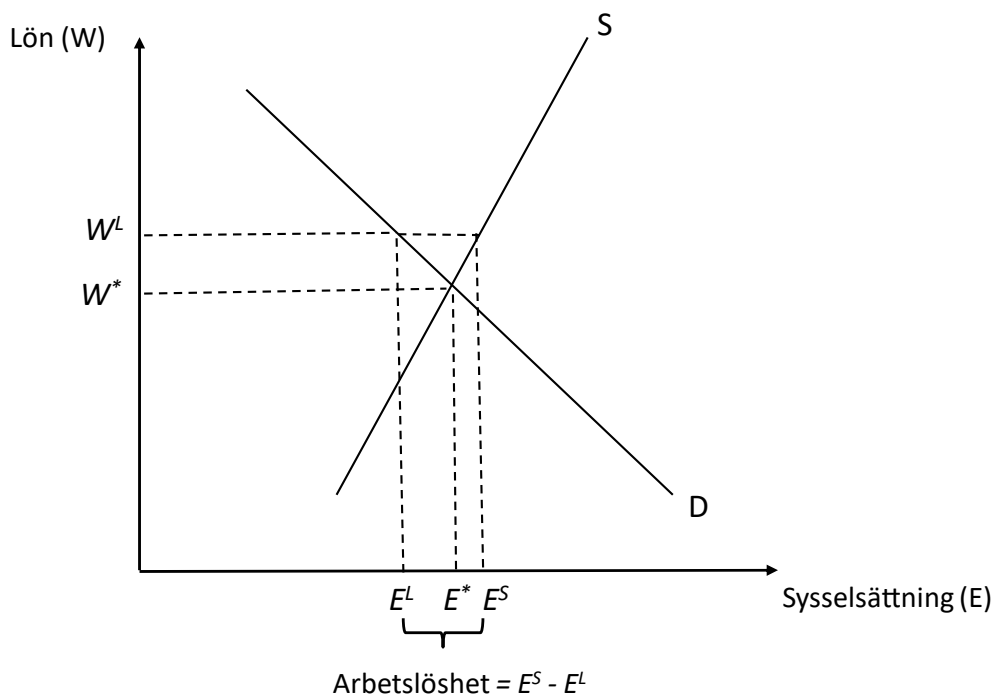
Reformer som ökar drivkrafterna att arbeta behöver kombineras med reformer som minskar företagens arbetskraftskostnader. Detta beror på att de reformer som ökar arbetsutbudet är otillräckliga för de personer som står längre bort från arbetsmarknaden, till exempel de som är långtidsarbetslösa i grupp C. Utbudsreformer leder nämligen till att fler i den gruppen vill arbeta till rådande ingångslön, men de flesta arbetsgivare kommer fortfarande inte att anställa dessa personer eftersom risken att de har en arbetsproduktivitet som är lägre än den lägsta lönen på arbetsmarknaden upplevs som hög.

Resonemanget ovan illustreras i figur 11 utifrån en teoretisk standardmodell för arbetsmarknaden (se t ex Stigler, 1946; Borjas, 2016). På en fri marknad hade reallönen (W) och sysselsättningen (E) bestämts av den punkt där efterfrågan på arbetskraft (D) och utbudet av arbetskraft (S) korsar varandra. I den marknadsjämvikt (W^* , E^*) som uppstår har alla som vill arbeta till jämviktslönen också ett arbete,

¹² https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/utbildning/vaxande-rekryteringshinder-ett-allt-storre-problem-rekryteringsen_1182984.html

vilket innebär att all arbetslöshet som observeras uppstår till följd av att individer inte vill arbeta till rådande ingångslön (s k frivillig arbetslöshet).

Figur 11. Arbetsmarknadsmodell avseende ingångslönernas effekt på sysselsättningen

I Sverige har i flera studier (Skedinger, 2015; Daunfeldt m fl, 2023) påpekats att de förhandlade ingångslönerna (W^L) tenderar att vara högre än jämviktslönen, W^* . I detta fall kommer efterfrågan på arbetskraft att minska från E^* till E^L och fler individer kommer att vilja arbeta till rådande ingångslön. Det senare innebär att utbudet av arbetskraft kommer att öka från E^* till E^S . I denna situation kommer det att finnas individer som vill arbeta till den rådande ingångslönen, men som inte kommer att erbjudas ett arbete på den lönenivån. Den ofrivilliga arbetslöshet som uppstår består av skillnaden mellan de som vill arbeta till rådande ingångslön och den arbetskraft som efterfrågas av företagen till denna lönenivå, det vill säga $E^S - E^L$. Sysselsättningen kommer också att minska i jämförelse med marknadslösningen, vilket ges av skillnaden mellan $E^* - E^L$.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att ofrivillig arbetslöshet kommer att uppstå när ingångslönen är högre än jämviktslönen, det vill säga alla som vill ha ett arbete till den förhandlade ingångslönen kommer inte att få det. De individer som inte kommer in på arbetsmarknaden kommer att vara de som arbetsgivare upplever har en produktivitet som understiger ingångslönen, vilket ofta är de som står längre från arbetsmarknaden (grupp C och D). Sänkta arbetskraftskostnader kommer i denna situation att leda till att vi rör oss efter efterfrågekurvan mot W^* och att fler personer kommer erbjudas ett instegsjobb, vilket minskar den ofrivilliga arbetslösheten och leder till att fler blir självförsörjande.

Slutsatsen av resonemanget ovan är att vi behöver sänka arbetskraftskostnaderna för att de som står långt från arbetsmarknaden i högre utsträckning ska bli självförsörjande. Traditionellt har detta skett genom olika typer av subventionerade anställningar, exempelvis nystartsjobb. Ett problem med många av dessa subventionerade anställningar är att arbetsgivare upplever dem som krångliga, att åtgärderna är inriktade på väldigt specifika grupper samt att subventionerna är för marginella för att arbetsgivarna faktiskt ska anställa de som står långt bort från arbetsmarknaden. Etableringsjobben är exempel på en subventionerad anställningsform som till stor del kan lösa dessa problem, vilket innebär att denna åtgärd kan vara viktig för att de som står längre bort från arbetsmarknaden ska kunna bli självförsörjande.

Förslaget om etableringsjobb togs fram av arbetsmarknadens parter redan hösten 2017. I korthet bygger denna reform på att arbetsgivare ska kunna anställa nyanlända och långtidsarbetslösa till en kostnad på cirka 9 000 kronor i månaden. Staten ska sedan ersätta individen så att hen uppnår en lön som är i paritet med den lägsta förhandlade ingångslönen i kollektivavtalet. Etableringsjobben är också utformade så att de ska vara enkla att använda för företagen, det vill säga den så kallade transaktionskostnaden är låg. Etableringsjobben innebär en kraftig minskning av företagens arbetskraftskostnader eftersom arbetsgivaren endast behöver betala en arbetskraftskostnad på cirka 9 000 kronor i månaden, vilket kan jämföras med cirka 30 000 kronor i månaden för en heltidsanställd till den lägsta förhandlade ingångslönen (lägsta lön + lönekostnadspålägg). Denna åtgärd kan därmed leda till att företagen i ökad omfattning är villiga att ta de risker det upplevs innebära att anställa någon som har varit utanför arbetsmarknaden under en längre tid.

Alla på arbetsmarknaden kommer dock inte ha möjlighet till ett etableringsjobb eftersom åtgärden begränsas till de företag som har kollektivavtal och de fackförbund som godkänner etableringsjobbets utformning. Dessutom är inte bemanningsföretagen berättigade att använda sig av etableringsjobb. Etableringsjobben behöver därför kompletteras med ytterligare åtgärder som minskar arbetskraftskostnaderna för individer i utanförskap. Ett exempel på en sådan åtgärd är nystartsjobben, vilka riktas mot de som varit arbetslösa under en längre tid. Företagen får i detta fall en tidsbegränsad subvention som motsvarar minst två arbetsgivaravgifter för den del av månadslönen som är upp till 20 000 kronor vid heltidsarbete. Nystartsjobben har visat sig både leda till minskade arbetslöshetstider och till att fler företag överlever på marknaden (Sjögren och Vikström, 2015; Lombardi m fl, 2018). Längre nystartsjobb och en högre subventionsgrad leder också till mer positiva sysselsättnings effekter (Sjögren och Vikström, 2015).

För att fler ska bli självförsörjande behöver beslutsfattarna också genomföra reformer som ökar arbetskraftsefterfrågan för de personer som är närmare en etablering på arbetsmarknaden (det vill säga personer i grupp A och B). Detta kan uppnås genom att arbetsgivaravgiften för unga sänks, till exempel genom att den allmänna löneavgiften tas bort för alla som är 26 år eller yngre. En sådan selektiv sänkning av arbetsgivaravgifterna för unga har visat sig vara effektiv eftersom den skapar en kostnadsbesparing för företagen som är relaterad till deras totala lönekostnader för unga (Saez m fl, 2019; Daunfeldt m fl, 2021). Kostnadsbesparingen ger upphov till två olika effekter, nämligen att företagen blir: (i) mer benägna att anställa unga (s k substitutionseffekt); samt att (ii) företagen väljer att anställa fler oavsett ålder (s k skaleffekt).

Senare forskning (Saez m fl., 2019; Daunfeldt m fl, 2021; Daunfeldt m fl, 2023) visar att arbetsgivaravgiftssänkningar som riktas mot alla unga arbetstagare leder till att antalet anställningar ökar (sysselsättningseffekt på den extensiva marginalen) och att antalet arbetstimmar ökar för befintlig personal (sysselsättningseffekt på den intensiva marginalen). Den positiva sysselsättningseffekten begränsas inte till de unga som omfattades av reformen. De företag som fick stora kostnadsbesparingar när arbetsgivaravgiften för unga sänktes anställde också fler äldre individer till följd av reformen. Daunfeldt och Gidehag (2021) har också visat att de sänkta arbetsgivaravgifterna ledde till att företagen anställde fler utrikes födda.

Arbetsgivaravgifterna är relativt höga i Sverige och inget annat EU-land har en lika hög andel av arbetsgivaravgifterna som inte är förmånsbestämd (Daunfeldt och Gidehag, 2020). Studierna som diskuteras ovan ger stöd för att sänkta arbetsgivaravgifter kan vara en lämplig åtgärd för att stimulera nyanställningar och ge befintliga anställda möjlighet att arbeta fler timmar. En sådan reform kommer därmed att öka självförsörjningsgraden för de som står relativt nära arbetsmarknaden (grupp A och B), men har sannolikt marginella effekter på de grupper av individer som står längre från arbetsmarknaden.

De personer som inte har varit självförsörjande under en lång period (grupp D) står väldigt långt ifrån ett arbete. Det är inte mycket som talar för att de som knappt har haft några arbetsinkomster alls under sex år i följd kommer att bryta sitt utanförskap under rådande förutsättningar. Detta implicerar att sänkta arbetskraftskostnader med största sannolikhet har en väldigt liten sysselsättningseffekt för denna grupp individer. Enligt resultaten som presenteras i denna rapport så utgör denna grupp individer i arbetsför ålder så mycket som 35 procent av alla som inte är självförsörjande, vilket motsvarade närmare en halv miljon personer år 2020.

Det finns två vägar att gå för att hantera de som befinner sig långt från arbetsmarknaden; antingen låta dem leva på bidrag eller införa ett aktivitetskrav, motsvarande någon typ av moderna beredskapsjobb, så att de som kan jobba kommer ut i arbetslivet. De ekonomiska och sociala kostnaderna av att dessa personer lever på bidrag under merparten av sitt arbetsliv är mycket stora. Exempelvis finns det en risk att utanförskapet går i arv till deras barn. Det är viktigt att även de som står allra längst bort från arbetsmarknaden får möjlighet att aktivt förändra sitt liv och bidra i vårt samhälle. Detta talar för att det också kommer att behövas någon form av aktivitetskrav så att de får en arbetsmarknadsanknytning istället för att leva på bidrag.

Reformer som förbättrar matchningen på arbetsmarknaden

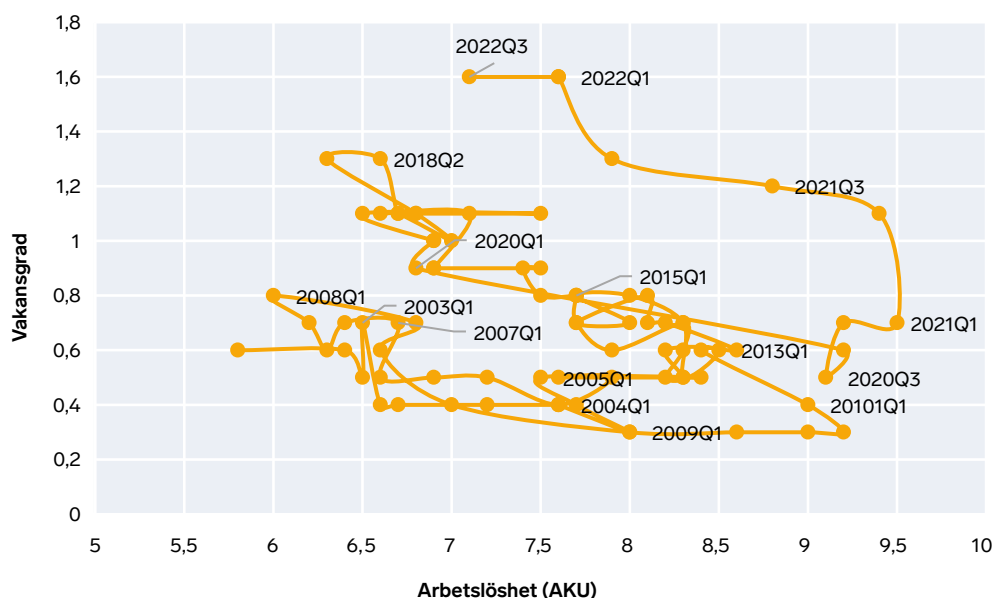
En bra matchning är viktig för att fler ska få ett arbete och bli självförsörjande. I Sverige kan vi dock observera att matchningen succesivt har försämrats. Detta kan åskådliggöras med den så kallade Beveridge-kurvan som visar sambandet över tid mellan vakansgrad och arbetslöshet. I figur 12 illustreras denna kurva för perioden 2002, kvartal 2 till och med 2022, kvartal 3. Resultaten visar tydligt att över tid har matchningen på den svenska arbetsmarknaden försämrats kraftigt, det vill säga att det finns i dag ett större antal

vakanser för en given nivå på arbetslösheten. Med andra ord har vi i dag fler arbetslösa samtidigt som det finns fler lediga platser på arbetsmarknaden.

Människor som i stort sett saknar utbildning och arbetslivserfarenhet har stora svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden. Resultaten i denna studie bekräftar detta. Självförsörjningsgraden bland de som inte har avslutat en gymnasieutbildning är betydligt lägre, både bland inrikes och utrikes födda. Endast fyra procent av jobben i Sverige är arbeten med låga utbildningskrav, vilket är den lägsta andelen bland alla länder i EU. Skedinger (2022) definierar enkla jobb som de jobb där individen endast behöver en grundskoleutbildning. Resultaten visar att cirka 75 procent av de som har ett enkelt jobb i Sverige har slutfört minst en gymnasieutbildning. Detta innebär att enkla jobb som inte kräver vidareutbildning i stor utsträckning utförs av mer kvalificerad arbetskraft.

Calmfors (2018) menar att den traditionella svenska arbetsmarknadsmodellen i hög utsträckning byggd på att utbilda bort låga kvalifikationer och förflytta arbetskraft till arbeten med högre produktivitet. Sverige kännetecknas dock av både internationellt sett låg lönespridning och höga ingångslöner, vilket har lett till att jobb med lägre kvalifikationskrav slagits ut. Sammantaget innebär detta att den svenska arbetsmarknadsmodellen har svårt att hantera hastiga förändringar i arbetskraftens kvalifikationsnivå, vilket är just det som har inträffat till följd av den höga invandringen från länder med lägre utbildningsnivåer. När utbudet av personer med låg produktivitet ökar utan att lönenivåerna anpassas nedåt, skapas ett stort överskott på lågkvalificerad arbetskraft. Detta kan förklara den höga arbetslösheten och den låga självförsörjningsgraden för grupper med lägre kompetenser, färdigheter och språkkunskaper.

Figur 12. Beveridgekurvan för Sverige, 2002 (kvartal 2) – 2022 (kvartal 3).

En del av ovanstående problem kommer att minska om arbetskraftskostnaderna för långtidsarbetslösa sänks, men det krävs också insatser för att förbättra matchningen för dessa grupper. Detta kan till exempel åstadkommas med satsningar på fler korta

yrkesutbildningar som matchar näringslivets behov av arbetskraft. Fler behöver också motiveras till utbildning. Vi har visat att många av de som inte är självförsörjande har bristande utbildning, samtidigt som vi vet att chanserna för jobb ökar väsentligt för den som har en relevant utbildning.

För att förbättra matchningen på arbetsmarknaden så kan också de privata leverantörerna av matchningstjänster få ett utökat uppdrag. Resultat tyder på att de privata leverantörerna i Rusta & Matcha har lyckats bra med att få långtidsarbetslösa i utbildning eller arbete. Enligt en rapport från Almega (2022) fick 51 procent av de som deltog i Rusta & Matcha ett jobb eller en utbildning efter 90 dagar, vilket jämfört med andra arbetsmarknadspolitiska insatser är ett mycket bra utfall. Det troliga skälet till att de privata leverantörerna är så framgångsrika är att de har ett brett nätverk av företagskontakter, medan exempelvis nyanlända ofta helt saknar professionella nätverk. Forskningen har visat att tillgången till sådana nätverk är av stor betydelse för att invandrare ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden mer permanent (Bethoui, 2008). Det ovanstående talar för att det skulle vara bra om de privata matchningsaktörerna fick möjlighet att komma in tidigare i processen, exempelvis efter sex månaders arbetslöshet. För att hjälpa de som står allra längst från arbetsmarknaden skulle matchningsaktörerna också kunna ges ett särskilt uppdrag med fokus på insatser för de som inte varit självförsörjande under en lång tid.

Slutsatser

Syftet med denna rapport har varit att studera hur många som inte är självförsörjande över tid i Sverige, samt ge förslag på reformer som leder till att fler kan komma i arbete och försörja sig själva.

Vi har presenterat resultat som visar att cirka 1,3 miljoner individer i arbetsför ålder (exklusive studenter) inte var självförsörjande år 2020. En övervägande majoritet av dessa är lågutbildade och utrikes födda. När vi följer individerna bakåt i tiden visar det sig att 57 procent inte varit självförsörjande under något år sedan 2015. Detta motsvarar cirka 700 000 individer. Hela 35 procent av de 1,3 miljonerna har dessutom inte haft en årlig arbetsinkomst som överstiger ett prisbasbelopp (47 200 kronor år 2020) under något av dessa sex år. Vår bedömning är att merparten av individerna i denna grupp riskerar att fortsätta leva i utanförskap, även med omfattande reformer på den svenska arbetsmarknaden.

Det finns stora samhällsekonomiska värden i att få fler att bli självförsörjande. Det skulle minska utbetalningar av bidrag och ge ökade skatteintäkter. De resurser som frigörs av en sådan politik kan användas bättre än till försörjning av personer i arbetsför ålder. Det är också viktigt att fler blir självförsörjande eftersom utanförskap leder till många negativa sociala konsekvenser, såsom en ökad risk för psykisk ohälsa, missbruk och kriminalitet. Forskning visar också att utanförskapet inte bara har en negativ effekt för de vuxna som drabbas, utan även för deras barn. Utanförskap går i arv.

Mot bakgrund av ovanstående finns det ett stort behov av reformer som förbättrar den svenska arbetsmarknadens funktionssätt och som leder till att fler kan försörja sig själva. Detta kan dock inte åstadkommas genom någon enskild reform, utan kräver ett batteri av reformer. Vi visar att reformernas effektivitet till stor del beror på hur långt individerna står från arbetsmarknaden. För de personer som är relativt nära självförsörjning behövs andra reformer än för de som har stora problem med att komma in på arbetsmarknaden.

För den grupp som står närmast arbetsmarknaden (grupp A) har vi i rapporten bland annat föreslagit ett borttagande av den allmänna löneavgiften för de som är 26 år eller yngre, samt minskade bidrag i kombination med lägre skatter för låga arbetsinkomster. Dessa åtgärder kommer också ha en positiv effekt på de som är korttidsarbetslösa (grupp B), men för dem behöver åtgärderna kombineras med en satsning på yrkesutbildningar till yrken det finns ett behov av arbetskraft samt med mer effektiva matchningsåtgärder. Vi föreslår här en fortsatt reformering av Arbetsförmedlingen och ett utökat uppdrag för de privata leverantörerna av matchningstjänster.

Sänkta arbetsgivaravgifter och ökade drivkrafter för att arbeta kommer troligen ha marginella effekter för de som är långtidsarbetslösa och står längre bort från arbetsmarknaden. Detta beror på att arbetsgivarna fortfarande upplever en stor risk med att anställa dessa individer eftersom deras produktivitet inte upplevs matcha ingångslönen på arbetsmarknaden. För denna grupp (C) behöver företagens arbetskraftskostnader sänkas när de anställer dessa individer. En åtgärd som här har en stor potential är de så kallade etableringsjobben eftersom de är enkla att administrera och erbjuder företagen en stor sänkning av arbetskraftskostnaderna.

En viktig insikt från vår studie är att det är orimligt att tro att *alla* kan bli självförsörjande utifrån de färdigheter och kunskaper som arbetsgivarna är beredda att betala för, även med stramare bidrag, lägre skatter på låga inkomster, ökade aktivitetskrav, utbildningsinsatser och sänkta arbetskraftskostnader. Detta beror på att en så stor andel av de som inte är självförsörjande har varit utanför arbetsmarknaden under en mycket lång tid. Detta talar för att de strukturreformer som behöver genomföras också måste kombineras med åtgärder som riktar in sig på att denna grupp av individer ska få en meningsfull sysselsättning. Det kan handla om att ett aktivitetskrav införs för alla som har haft försörjningsstöd under en längre tid.

Avslutningsvis bör politiken överväga att införa ett nytt mål för sysselsättningspolitiken som baseras på självförsörjning. Exakt var inkomstgränsen ska gå behöver analyseras men målet bör bygga på ett inkomstmått, så att gränsen för självförsörjning årligen räknas upp i takt med löneinkomsterna snarare än konsumentpriserna (prisbasbeloppet).¹³

¹³ Detta är viktigt eftersom konsumentpriserna under lång tid (och sannolikt även i framtiden) har ökat i en lägre takt än löneinkomsterna, vilket medför att inkomstgränsen sänks i relation till lönerna över tid. Det får till följd att ett prisbaserat mål underskattar antalet icke-självförsörjande sett över flera år.

Referenslista

Almega (2022). Så fortsätter vi reformeringen av Arbetsförmedlingen. Rapport maj 2022.

Amit och Muller, (1995). "Push" and "pull" entrepreneurship. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 12(4), 64-80.

Arulampalam, W., Gregg, P., och Gregory, M. (2001). Unemployment scarring. *The Economic Journal*, 111(475), F577-F584.

Behtoui, A. (2008). Informal recruitment methods and disadvantages of immigrants in the Swedish labour market. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(3), 411-430.

Borjas, G.J. (2016). *Labor Economics*. 7th edition. McGraw-Hill Education: New York.

Calmfors, Danielsson, Ek, Kolm och Pekkarinen, (2018). Hur ska fler komma in på arbetsmarknaden?

Dahlberg, Hanspers och Mörk, (2008). Effekter av aktiveringskrav på socialbidragstagare i Stockholms stadsdelar. IFAU.

Daunfeldt, S. O., & Gidehag, A. (2020). Effekter av sänkta arbetsgivaravgifter för integrationen av utrikes födda. *Entreprenörskapsforum, forskningsrapport*.

Daunfeldt, S. O., Gidehag, A., och Rudholm, N. (2021). How do firms respond to reduced labor costs? Evidence from the 2007 Swedish payroll tax reform. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 21(3), 315-338.

Daunfeldt, S-O., Gidehag, A., och Westerberg, H.S. (2023). Do reduced labor costs increase employment among minimum wage workers. Evidence from a Swedish payroll tax cut. HFI Working Paper No 26. Institute of Retail Economics (Handelns Forskningsinstitut).

Ek, Hammarstedt och Skedinger, (2020). Enkla jobb och kunskaper i svenska – nycklar till integration? SNS:

Eklund och Larsson, (2020). När blir utrikes födda självförsörjande? Entreprenörskapsforum.

Eliason, (2014). Uppsägningar och alkoholrelaterad sjuklighet och dödlighet, IFAU.

Finanspolitiska rådet, (2008). Svensk finanspolitik 2008.

Finanspolitiska rådet, (2013). Svensk finanspolitik 2013.

Försäkringskassan, (2018). Barnhushållens ekonomi – resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken

- Hammar, (2022). Så fortsätter vi reformera Arbetsförmedlingen. Almega.
- Højsgaard Andersen, L., Dustmann C, och Landersø, R. (2019). Lowering Welfare Benefits: Intended and Unintended Consequences for Migrants and Their Families. The ROCKWOOL Foundation Research Unit.
- Inspektionen för socialförsäkringen, (2012). Långtidssjukfrånvaro hos föräldrar och deras barn 2012:7.
- Kitao, S., Ljungqvist, L., & Sargent, T. J. (2017). A life-cycle model of trans-Atlantic employment experiences. *Review of Economic Dynamics*, 25, 320–349.
- Konjunkturinstitutet (2011), Konjunkturläget december 2011.
- Konjunkturinstitutet (2021), Hållbarhetsrapport 2021 för de offentliga finanserna.
- Konjunkturbarometern (2022), Hushållen fortsatt mycket nedstämnda, augusti
- Lombardi, Nordström Skans och Vikström, (2018). Hur påverkar anställningsstöd och nystartsjobb de anställande företagen? IFAU.
- Löfbom, (2018). Lönar sig arbete 2.0? Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO).
- Mörk, Sjögren och Svaleryd, (2015). Familjebakgrund har stor betydelse för barns hälsa. IFAU.
- OECD, (2021). Education at a glance.
- Persson och Vikman, (2010). In- och utträdeseffekter av aktiveringskrav på socialbidragstagare. IFAU.
- Phelps, E. S. (1972). *Inflation policy and unemployment theory*.
- Riksbanken, (2012). Penningpolitiskrapport juli 2012.
- Riksbanken, (2017). Utbudet av arbetskraft har ökat överraskande snabbt.
- Riksdagens utredningstjänst, (2020). Typfall. Dnr 2020:102.
- Rädda barnen, (2019). Välfärd – inte för alla.
- Saez, E., Schoefer, B., & Seim, D. (2019). Payroll taxes, firm behavior, and rent sharing: Evidence from a young workers' tax cut in Sweden. *American Economic Review*, 109(5), 1717-1763.
- Schanbel, (2021). Low-wage Employment.
- SCB, (2019). Kort analys: Stora skillnader i utbildningsnivå mellan nyinvandrade.
- Sjögren och Svaleryd, (2011). Nitlott i barndomen - starka samband mellan barns uppväxt, hälsa och utsatthet. IFAU.
- Sjögren och Vikström, (2015). "How long and how much? Learning about the design of wage subsidies from policy discontinuities." *Labour economics*.

Skedinger, P. (2015). Employment effects of union-bargained minimum wages: Evidence from Sweden's retail sector. *International Journal of Manpower*, 36(5), 694-710.

Skedinger, P. (2022) Borde vi ha fler enkla jobb? Rapport, Entreprenörskapsforum.

SNS, (2019), Svenska skatter I internationell jämförelse.

Stigler, G. J. (1946). The economics of minimum wage legislation. *The American Economic Review*, 36(3), 358-365.

Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät, (2022).

Tillväxtverket, (2020). Huvudresultat från Företagens villkor och verklighet 2020.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm
Telefon 08-553 430 00

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma, 2023